

САҢА ОЛОХ

№ 28 (11956) • От ыйын 26 күнэ, 2024 сыл, бээтинсэ • 12+



Бу
нүөмүргэ

Тиэргэн

Одьулуун кизн туттар ыала/3

Үйэтитии - үтүө үгэс

Убайдарбытын үйэтитэн.../5

Дьыллар уонна дьоннор

Биллиилээх суруйааччы,
үтүөлээх аграрник/6

Хатылыга гаас ситимэ тардыллар

Сайдыы суола. Хатылы нэһилиэгэр гаас ситимигэр
холбонууга уопсайа 209 сайаапка киирбит /2



Буору хастаран гаас ситимин ууруу. / ФОТО: АННА ЗАХАРОВА

Чурапчыга күн-дьыл туруга

От ыйын
26 күнэ
БЭЭТИНСЭ

От ыйын
27 күнэ
СУБУОТА

От ыйын
28 күнэ
БАСКЫҤААНҤА

От ыйын
29 күнэ
БЭНИДИЭНҤЫК

От ыйын
30 күнэ
ОПТУОРУНҤЫК

От ыйын
31 күнэ
СЭРЭДЭ

Атырдьах ыйын
1 күнэ
ЧЭППИЭР



+31 +15



+26 +14



+27 +15



+25 +16



+22 +12



+20 +8



+20 +8

Тэттик

Эксээмэннэр түмүктэрэ улууспутугар хайдабыт?

Үөрэх салалтатын начаалынньыгын сол-
буйааччы Афанасий Максимов ЕГЭ уонна
ОГЭ түмүктэрин көпсээтэ. 188 оҕо ЕГЭ-ни,
311 оҕо ОГЭ-ни туттарда. ЕГЭ-бэ былы-
рынгыны кытта тэнгээтэххэ, 7 пред-
меккэ көрдөрүү тубуста. Оттон ОГЭ-бэ
5 предмеккэ тупсуу баар. 9-с кылааһы
бүтэрээччилэргэ 45 оҕо күһүнгүлэннэ.
Оскуоланы 19 оҕо мэтээлинэн бүтэрдэ,
оттон 9-с кылаас кэнниттэн 18 оҕо туйгун
аттестаты ыллылар. Бүгүнгүттэн саба-
лаан, оскуолалар, уһуйааннар үөрэх
дьылыгар бэлэмнэрин бэрэбиэркэлээһин
сабаланна.

Охчуттарбыт өрөспүүбүлүкэтээди чемпионакка кыайдылар

Таатта улуунун Чычымабар Олег Лукин
Юцюгев сырдык аатыгар аһаммыт Саха
Сирин төрүт оһуунан ытыыга өрөспүүбүлүкэ
чемпионата буолла. Уопсайа 18 улуустан
197 охчут кытынна. Чурапчы улуунуттан 16
спортсмен ситиһиһээтих күрэхтэстэ.

Иккис категория бэтэрээн дьахталлар
бөлөхтөрүгэр Ангелина Кузьмина иккис
миэстэни ылла. Бастагы категорияга Саха
сирин спордун маастардара, эдьиийди
балыс Дария Фомина 1-кы, Эльвира Ефи-
мова 2-с буолары ситистилэр.

Дьахталлар бөлөхтөрүгэр Наталья Ефи-
мова түмүктүүр киирсиигэ очукуота
тэнгэһэн, эбии ытыыга тахсан, бэрт кыра-
нан хотторон, иккис миэстэни ылла. Кини
бу күрэххэ спорт маастарын хандьыдаата
нуорманы толордо. Эр дьонго Владислав
Корякин 3-с миэстэни ситистэ.

Биирдиһлээн киирсии кэнниттэн 8 үчүгэй
көрдөрүүлээх хамаандалар күрэхтэстилэр.
Манна Чурапчы хамаандата эрэллээхтик
бастаата. Охчуттар бүтэһик кыайыылаах
очукуоларын Саха сирин спордун мааста-
ра, ДЮСШ тириэньэрэ Барыс Баишев са-
лайытынан, сөптөөх тактиканы тутуһан
ыллылар. Дьокуускай хамаандата биир
очукуонан хаалан, иккис миэстэ, Нам ха-
маандата үһүс миэстэ буоллулар.

Түөкүннэргэ албыннатыы, нарко- тиктаах табагы оноруу түгүннэргэ бэлиэтэннэ

Полиция сводкатынан 50 иһитиннэри
киирбит. Оҕолор эчэйиһлэрэ, 1 бэйэбэ ти-
ийнэ сатааһын, 3 арыгыттан сүһүрүү, 2 нар-
котиктаах табагы онгостон тутуллуу, 1 өлүк,
түөкүттэргэ харчыны албыннатыы, о.д.а бэ-
лиэтэммиттэр. Чакырга, Хайахсыкка дьон
мустан арыгылыырын туһунан иһитиннэ-
ри киирэн, участковай тахсан, бэрэбиэр-
кэлиир үлэни ыппытын эттилэр.

ГАИ 350-тан тахса массыынаны бэрэ-
биэркэлээбиттэн 4 арыгы испит турук-
таах, 11 бырааба суох суоппардар боро-
токуолланналар, 13 тиэһиникэ ыстараап
стоянкага киирдэ. "Мотоцикл" операция
салбанар, 25 киһи административнай эп-
иэтинэскэ тардыллыбыт.

Өрөспүүбүлүкэ сонуннара

Ил Дархан былаанныыр мунньаҕы тэрийдэ

Айсен Николаев Бырабытталыстыба уонна Ил Дархан дьаһалтатын салалтатын кытта былаанныыр мунньаҕы ыытта. Кэккэ федеральнай сокуонга илии баттаммытыгар болҕомтону уурда. Ол иһигэр – физическэй сирэйдэр дохуоттарыгар нолуокка (НДФЛ) 13% тан 22%-га диэри улаатар шкаланы киллэри, икки оҕолоох, улахана суох дохуоттаах дьиэ кэргэннэ төлөмүт нолуок сорҕотун толуйуу уонна сорох нолуоктар ыстаапкаларын хаттаан көрүүгэ нолуок реформатын туһунан сокуон. Саха сиригэр оробуочай сырытын түмүгүнэн Арасыйыа Бэрэсидьиэнэ Владимир Путин соруудахтарыгар олобуран, Уһук Хоту сир олохтоохторо оройуоннааҕы коэффициенттэн уонна хамнаска хотугу эбиликкэ нолуогу үрдэтииттэн босхолоһулар. Айсен Николаев Бырабытталыстыбаҕа, чуолаан туһааннаах министриэстибэлэргэ ылыныллыбыт уларыттылары учуоттууларыгар соруудахтаата. Кини дойду Бырабытталыстыбата эрэгийиэннэр бүддьүөт кирэдьиитигэр уонна нолуокка иэстэрин сороһун сотор бырааптаммытын туһунан иһитиннэрдэ. Итиэннэ Арасыйыа Бырабытталыстыбата федеральнай бүддьүөттэн «Гражданнары тобоостоох олоһор дьиэтин уонна коммунальнай өнгөнөн хааччыйы» бырагырааманан эрэгийиэннэргэ ситэ өҥөһүллүбүтэ эбийиэктэри тутарга субсидия биэрэр туһунан быһаары ылыммыт.

Бүддьүөт сүрүн кээмэйин дьүүллэстилэр

Ил Дархан Бырабытталыстыба чилиэннэрин кытта өрөспүүбүлүкэ судаарыстыбаннай бүддьүөтүн 2025 сыллаахха уонна 2027 диэри былааннамыт кэрчиккэ сүрүн кээмэйин дьүүллэстэ. Айсен Николаев бүддьүөт социальнай хайысхатын хааччыйыны уонна бары социальнай төлөбүрдэри индексациялааһыны сүрүн сорок быһыытынан туруорда. Ил Дархан санкция кэмигэр өрөспүүбүлүкэ экономикага бигэ туруктаахтык сайдарын бэлиэтээтэ. Уп уонна Экэниэмикэ министриэстибэлэригэр 2025 сылга уонна салгыы 2027 сылга диэри кэмгэ барыллааһынга олобуран, бырагыраамалар уонна социальнай эйгэ бырайыактарын үбүлээһин улаатытын учуоттаан бүддьүөтү өҥөрүлүрүгэр соруудахтаата.

Үрдүк үөрэх кыһаларын ситимниир кампус бырайыага өҥөһүллүөҕэ

Үөрэх кыһата сайдытыгар туһуламмыт сүбэ мунньахха Ил Дархан дойду Бэрэсидьиэнин соруудаһынан Дьокуускайга аан дойду таһымнаах үрдүк үөрэх кыһаларын ситимниир кампус бырайыага өҥөһүллүбүтүн санатта. Бырайыак биер сорҕотунан АГАТУ буолуохтаах. Ил Дархан тыа хаһаайыстыбата хайысха-лаах үөрэх кыһаларыгар агрооскуолаһары бүтэрбит өлөр кириилэрин элбэтэр туһугар, агрооскуолаһар үлэлэрин уларыта тутуу тобоостоохун бэлиэтээтэ. Экология, айылҕаны туһаны, ойуур хаһаайыстыбатын уонна Тыа хаһаайыстыбатын, ас-үөл билиитикэтин министриэстибэлэригэр исписэлиистэри бэлэмнээһингэ АГАТУ-ну кытта биергэ үлэлээһини күүһүрдэргэ эттэ. Технологическай урбааннын сибээстээх исписэлиистэри бэлэмнииргэ болҕомтону уураарга ыйда.

Тыа сириин өйөөһүн боппуруостарын дьүүллэстилэр

Айсен Николаев Тыа хаһаайыстыбатын, ас-үөл билиитикэтин министриэстибэтин салалтатын кытта тыа сириин судаарыстыбаннай өйөөһүн төрүттэрин тупсары боппуруостарын дьүүллэстэ. Ил Дархан төлөбүрдэр олохтоох бородууксуйаны өҥөрөн таһаарыны улаатыннарыны көбүлээһингэ туһуланыхтаахтарын бэлиэтээтэ. Билигин көмө мэхэньиисимин уларыты барыла өҥөһүллэр. Айсен Николаев улуустар уонна куорат уокуруктарын салалталарын кытта мэхэньиисими тупсарыга этиилэри дьүүллэхтэргэ соруудахтаата.

Түөкүннэртэн сэрэтэр дьаһаллары көрдүлэр

Ил Дархан бэрээдэги хааччыйыны сүрүннүүр мунньахха дистанционнай түөкүннэртэн сэрэтэр дьаһаллары олоххо киллэри боппуруостарын көрдө. Бу сыл аҕаарыгар Саха сиригэр оннук түөкүннэртэн дьон 518,1 мөл. солкуобай хоромньуну ылбыт. Муниципальнай тэриллиилэргэ нэһилиэнньэни кытта сэрэтэр үлэҕэ эппиэттэхтэр ананыхтара, иһитиннэрэр, быһаарар үлэни күүһүрдүөхтэрэ.

СӨ Ил Дарханын уонна Бырабытталыстыбатын пресс-сулууспата.

Хатылыга гаас ситимэ тардыллар

Сайдый суола. Хатылы нэһилиэгэр гаас ситимигэр холбонууга уопсайа 209 сайаапка киирбит

Анна ЗАХАРОВА

Чурапчыга социальнай бырагырааманан гаас ситимин тарды салҕанар. Хатылы нэһилиэгэр бу бырагырааманан ааспыт күһүн 34 дьиэ холбонмута.

Нэһилиэк баһылыга Вячеслав Попов билиһиннэрибитинэн, быйыл сайын «Восток капитал» хааччахтаммыт эппиэтинэстээх тэрилтэ бөһүөлэк иһигэр гаас ситимин салгы тардыга үлэлиир. Нэһилиэк

олохтоохторо «Аартут», «Технология тепла», «Строй-В», «Газтрейд» ХЭТ-лэр бэдэрээччиктэрин кытта дуоҕабар түһэрсэн үлэлэх сылдьаллар. Быйылгы сылга 175 сайаапка киирбит, итинтэн 105 ыал бырайыагын өҥөртөрөн олоһор. Киинтэн иттиги ситимиттэн арахсан, «Бырамысыланнай потенциалы сайыннары агентствотын» нөҥүө 28 ыал субсидиянан туһаммыт, итини тэнэ социальнай управление нөҥүө блокированной счетунан субсидияга сайабылган-

һа биэрэн, 29 ыал туһанна. Гаас ситимигэр холбонууга уопсайа 209 сайаапка киирбит. Манна сыһыаран эттэххэ, гаас ситимин тарды үлэтэ салгы Чурапчы киинигэр, Хадаарга, Хоптоҕоҕо ытыллар. Онуоха бу ситимгэ холбонооччулар тымны ыган кэлэрин кэтэспэккэ, аны күһүн тийэн кэмсиммэт гына, эрдэттэн докumuоннарын барытын туттараллара, дьиэлэрин бэлэмнииллэрэ ирдэнэр.

Тыа сирэ. Арыылаахтар ууну дэлэччи туттан абыраммыттар

Анна ЗАХАРОВА

Арыылаахха «Олохтоох көбүлээһини өйөөһүн бырагырааманан» былырын күһүн сайынны уу ситимэ тардыллан олоххо киирбит. Онон олохтоохтор өр сылларга туруорсубут уонна кэтэспит баҕа санаалара туолан, үөрүүлэрэ улахан.

Урукку сылларга бу нэһилиэккэ уу боппуруоһа хайа да нэһилиэккэртэн ордук сытытык турара. Тоҕо диэтэххэ, бөһүөлэк иһинээҕи эбэ уута тураннаах буолан туттарга да, оҕурукка да туһанарга хайа да өттүнэн эппиэттээбэт этэ. Оттон чугас эргин сөптөөх күөл суох. Онон бөһүөлэктэн 4 биэрэстэ тэийиччи сытар Куйбаада күөлүтэн сайынны уу ситимин бырайыага өҥөһүллэн күн бүгүн үлэли турар. Онуоха «Олохтоох көбүлээһини өйөөһүн бырагыраамата» икки түһүмэтинэн ытыллыбыт: бастакы сырыга матырыйаала атылаһыллан тизлэн кэлбит, салгы ситимин холбоһун үлэтэ ытыллыбыт.

Лена Борисова:

●●● Урукку сылларга сайын ардах түспэтэҕинэ, ууга олус эрэйиэнэрибит. Уу таһар массыынаҕа сакаас бөҕө биэрэн, ол кэтэһинэ-манааһына, туох көстөрүнэн иһит-хомуос бэлэмнээһинэ буолара. Билигин нэдиэлэҕэ, кыраанык быһыытынан, үстэ холбууллар. Олус абыранныбыт. Оҕурук аһын дэлэччи олортум: помидорум парнигынын эбэн биэрдим, сүбүөкүлэм сириин кэнэттим. Ону тэнэ хаппыста олордон боруобалаатым. Хортуоскаҕа төһө баһарар ыстарабыт. Эһиил оҕуруоппут сириин кэнэтэн биэриэхпит.

Екатерина Попова:

●●● Кэргэним Александр Барашков олохтоох дьаһалтаны кытта дуоҕабардаһан, са-



Оҕо саас үөрүүтэ.

йынны кэмгэ уу ситимин үлэлэтэр. Оҕурукка, күннээҕи олоххо-дьаһахха да туһанарга, ону тэнэ өҥөрдөөх дьон бассейнгэ куттаран абыранныбыт. Дьон-сэргэ оҕурук аһын арааһын олордор буоллулар. Быйыл сайын уолпускам кэмгэр ыраата айанныыр буолан оҕуруоппутун кэнэппэтибит. Эһиилгиттэн былааннаабыт.

Мария Аянитова:

●●● Быйыл сайын кураан күннэргэ уу кыһалҕа турбата. Олус абыранныбыт. Массына кутар тарыбытттан сыаната да удамыр, хааччага суох төһө баһарарбытынан куттарабыт. Ньирэйдэрибин да уулатарга кыһалҕаны көрсүбэтибит.

Ити курдук, күөх сайыммыт уйгутун-бийаһын уһансар уу ситимэ тардыллан, Арыылаах дьоно-сэргэтэ сүргэтэ көтөһүллэн, санаата кэлэн туран, олохтоох дьаһалталарыгар истиг махталларын тиэрдэллэр. «Олохтоох көбүлээһини өйөөһүн бырагыраамата» үлэлиэбиттэн тыа сириин олоһун таһыма биллэ тулсар. «Уу – олох тыына» диэн этэллэрини, кырдыга да хас биридди тыынар тыыннаах, от-мас, үүнээйи

олоҕо ууттан тутулуктанар буоллаҕа. Күннээҕи олохпутугар-дьаһахпыттар уу эмиэ биер сүрүн суолтаны ылар.

Бу сонунга сыһыаран эттэххэ, арыылаахтар быйыл Ил Дархан граныгар кыттан, нэһилиэккэригэр спорт былаһаакатын бырайыагын көмүскэтилер. Ол, биллэн турар, нэһилиэнньэ эт-хаан өттүнэн сайдарыгар, чөл олоһу тутуһарыгар, спорт араас көрүгүнэрэ сайдарыгар олук буолуоҕа.

Итини тэнэ нэһилиэк баһылыга Антон Яцен билиһиннэрибитинэн, «Якутский котловый завод» хааччахтаммыт эппиэтинэстээх тэрилтэни кытары дуоҕабардаһан, 1,25 МВт кыамталаах оһох кэлэрэ күүтүллэр. Бу оһох туруоруллан, быйыл күһүн киин иттиигэ Хомуустаах түөлбэ уонна Чаран уулусса олохтоохторо холбоһоллоругар бырайыак маңнайгы хардыгынан буолар.

Ол курдук, быйыл Чурапчы улуһун дьаһалтатын көмөтүнэн Арыылаах нэһилиэгэр 23 чааһынай дьиэ киин иттиигэ холбоноро былаанналар.

Одьюлуун киэн туттар ыала

Тиэргэн. Дьизэ кэргэн, таптал уонна бэриниилээх буолуу күнүнэн Дьокуускайга «Таптал уонна бэриниилээх буолуу иһин» мэтээли Одьюлуун нэһилиэгин олохтоохторугар Иннокентий уонна Зинаида Портнягиннарга туттардылар



Дьокуускай куоракка наһараадалааһын сиэрэ-туома.

Марфа ПЕТРОВА

От ыйын 8 күнүгэр Арассыы-йаҕа Дьизэ кэргэн, таптал уонна бэриниилээх буолуу күнэ бэлиэтэнэр. Бэлиэ күнүнэн СӨ Ил Дархана Айсен Николаев эбэрдэлээн туран, Дьокуускай куоракка «Таптал уонна бэриниилээх буолуу иһин» мэтээли Чурапчы улууттан түүрт ытыктанар ыалга туттарда. Олортон биридэстэрэ үйэ анаара эйдэмнээхтик бииргэ олорор Одьюлуун нэһилиэгин олохтоохтору Иннокентий Данилович уонна Зинаида Ивановна Портнягиннар буолаллар. Кинилэр – бүгүнгү «Тиэргэн» балаһабыт дьоруойдара.

Утүө күнүнэн, Зинаида Ивановна! Бочуоттаах наһараадабытынан истинник эбэрдэлиит. Быйыл ыал буолан олорбуккүт 51 сыла туолар эбит. Ханна билсигэн-көрсүгэн ыал буолбуккутуй, дьизэ кэргэнгит туһунан баһаалыста, сиһилии билиһиннэрэ түс эрэ.

Дорообо! Мин – Кэбээйи улуутун Кальвица бөһүөлэгиттэн төрүттээхпин. Бииргэ төрөөбүт ахсыабыт – алта кыыс, икки уол. Ийэбит мин үһүс кылааска үөрэнэ сырыттаһына, төрөөрү, олохтон туораабыта. Онон аҕабытыгар уонна кырдыаҕас эбэбитигэр хаалан, үөрэнэр кэмнэрбитигэр интэринээккэ олорон киһи-хара буолбуппун. Оччолорго туох барыта босхо буолан, этэннэ улаатан, үлэһит дьон буолан табыстаһыт. Мин Куокуй, онтон Кэбээйи оскуолатыгар үөрэммитим. Салгыы 1971 сыллаахха Намнаагы педучилищеҕа тут-

тарсан киирбитим. Ол күһүн ыччаттарга биэчэр буолбута. Оччолорго танцы диэн ааттанар. Үһүсүлүү тийиэн баран кэргэммин кытта билсипитим. Кини оччолорго үһүс куурус устудьуона этэ. Онтон үчүгэйдик билсэн, сибидаэннээх ыал буолбуппун. Онон Чурапчыга кийиит буолан кэлбитим, Одьюлууну иккис дойдуну онгостубутум 50-ча сыл буолла.

Иннокентий Данилович – Одьюлуун төрүт олохтооҕо. Кини оҕо сырыттаһына, ийэтэ, аҕата утуу-субуу өлбүттэр. Оччолорго оскуола кэнниттэн производвоҕа тахсаллар этэ. Онон Кеша 10-с кылаас кэнниттэн Үрэх Күөрүгэ сопхуоска икки сыл үлэлээбит. Онтон аармыйаҕа сулууспалаан баран, Намнаагы училищеҕа үөрэнэ киирэр. Ол сылдьан миигин таба көрөн, кэргэн ыллаҕа. Кини этэринэн, миигин көрөөт, кэргэним бу сылдьар диэн сүрэҕинэн сэрэйбит.

Иккиэн технология учууталара буолабыт. Бу талбыт идэ-битигэр, бочуоттаах сынньа-

ланҥа тахсыахпыттар диэри, бэриниилээхтик үлэлээтибит. Ол курдук, кэргэним аан бастаан ОПТУ-га маастардаабыта, завхозтаабыта. Онтон оскуолаҕа көһөн, 17 сыл технология учууталынан таһаарылаахтык үлэлээтэ. Кини Арассыыаҕа Педагог уонна уһуйааччы сылынан түөскэ иилиллэр бэлиэ-нэн наһараадалаабыта. Оттон мин бастаан Одьюлуун уһуйааччыга, салгыы үс сыл ОПТУ-га үлэлээбитим. Оскуолаҕа уруһуй уонна үлэ уруогун учууталынан ананан, 25 сыл үлэлээтим. Чурапчы улуутун үөрэхтэһинин Бочуоттаах үлэһитэ буолбутум, «Педагог-маастар», «Одьюлуун нэһилиэгин сайдыытыгар кылаатын иһин» мэтээлинэн наһараадалаабытым. Иккиэн – үлэ бэтэрээннэрэ буолабыт.

Икки кыыс, икки уол оҕолохпун. Оҕолорбут үрдүк үөрэҕи бүтэрэн, үлэһит дьон, ыал буолан, ытык мааны эбэ, эһэ аатын ылан олоробут. Кыыспыт Туйаара Кузьмина Роспотребнадзорга санитарнай бырааһынан үлэлиир. Кини – СӨ До-



Зинаида Ивановна үөрэнээччилэрин кытта.

руобуйа харыстабылын туйгуна, Арассыыа Роспотребнадзор Бочуоттаах үлэһитэ, үлэ бэтэрээнэ буолар. Иккис кыыспыт Лиза – «Сахамедстрах» Бочуоттаах үлэһитэ. Уолбут Данил полициянан үлэлээн, бизнсийэҕэ олорор. Ситиһиилээх үлэһит иһин элбэх мэтээлинэн наһараадалаабыта. Олортон аҕыйагы билиһиннэрдэххэ, «Туйгун сулууспатын иһин», «Милиция туйгуна» түөскэ иилиллэр бэлиэлэрдээх, итини сэргэ Чечня сэринитигэр кыттан, бойобуой дьайыы бэтэрээнэ буолар. Саамай кыра оҕобут программист үөрэҕин бүтэрбитэ, летчик Вячеслав Винокуров аатынан бириэмийэ лауреата буолар.

Бочуоттаах сынньаланҥа тахсан баран ту-гунан дьарыктанабыт?

Билигин иккиэн бэйэ-битин көрүнэн олоробут. Оҕолорбут куруутун кэлэ-бара сылдьаллар. Сайынын сиэннэрбит кэлэн, дьизэбит оҕо чуор куолаһынан туолар. Төһө да бизнсийэҕэ олордорбут, кэтэх хаһаайыстыбалаахпыт. Быйыл сэттэ сүөһүнү, икки ыанар ынаҕы кыстаттыбыт. Маны сэргэ хаһаайыстыбабытыгар кроликтаахпыт, кууруссалаахпыт, бөтүүктээхпит, ыттаахпыт. Эрдэ эбии сибииннэ тутар этибит. Ону элбэх аһылыктааһын иһин кэлин ииппэт буолбуппун. Хотонҥо кэргэмминэн иккиэн бииргэ сылдьабыт. Онон дьарык онгостон, кыһыннары соло булбаппыт. Иллэн бириэмэ көһүннэҕинэ, истэнэрбин сөбүлүүбүн. Таба, убаһа тыһынан оҕолорго, сиэннэргэ, аймахтарга этэрбэс тигээччибин. Сакаас эҕин ылбаппын, атыылаабаппын, «любител» буолабын. Кэргэним технология учуутала буолан, маһынан панно, остуол, олоппос онгоруо, оҕолорго да үөрэтэн онгорторо. Билигин до-руобуйатын туругунан кыайан уһаммат.

Сайынын оҕуруот аһын өлгөмнүк үүннэрэбит. Былырын 40 куул хортуоппуйу ылбыппыт. Быйыл эмиз олортубут, этэннэ үчүгэйдик үүнэ тураллар. Ону таһынан урут 100 хаппыыстаны олордор эбит буоллахпыт, кэнники сааһыран, быйыл 50-тан тахсаны олортубут. Маны сэргэ сүбүөкүлэ, укроп, редиска, оҕурсу, помидор, баклажан, бизрэс, кабачок үүннэрдитим.

Иккиэн технология учуутала эбиккит. Оҕолоргут тугунан сөбүлээн дьарыктаналлар?

Оҕолорбут ускуустубаны сэргииллэр. Кыргызтар оҕо сылдьан уруһуйга дьобурдаахтар этэ. Туйаара истэнэрин сөбүлүүр эрээри, иллэнэ суох, арай бизнсийэҕэ табыстаһына дьарыктанара буолуо. Сорох дьон киһи бизнсийэҕэ табыстаһына, талаана аһыллан кэлэр диэн этээччилэр ди. Лизабыт кыл сэлээпэлэри, оҕуруонан брошкалары онгоруо, ону сэргэ

былаачыйаттан саҕалаан, дьахтар таһаһын тигэр.

Педагог быһыытынан оҕо иитиитигэр туох ньыманы туһаннагыт?

Педагог үөрэҕи, билиһини биэрэртэн ураты, сүрүн эбээһинэһигэр оҕо дьоллоох киһи буолан иитиллэригэр болҕомтону ууруохтаах. Онон эбии эн бэйэң төрөппүт буоллаххына, икки бүк кыһаллаһын. Онон оҕолорбут дьолун, сиэрдээх үлэһит дьон буола улааталларыгар, тапталбытыгар угуттаан, бэйэбит холобурбутугар иитэн таһаардахпыт.

Оҕолорбут кыра эрдэхтэринэ, араас дьизэ ис-тас үлэтигэр, холобур, муус ылыта, саһаан саһааннааһына, от оттоолуна буоллун, барытыгар бииргэ, тэннэ илдьэ сылдьан үмүрүтэ-бит. Оччолорго оту илиинэн хотурунан охсор этибит. Онон оҕолорго сөп түбөһэр кыра кыраабыл онгоруо биэрэн, бэйэ-битин үтүктэн, олус үчүгэйдик оттоһоллоро. Оннук курдук бииргэ сир аһыгар, отонҥо сылдьар этибит. Олох барытын бииргэ онгоруобут. Арай мин оҕолом-мут кэмнэрбэр эрэ дьизэбэр хаа-ларым.



Эдэр дьонҥо баҕа са-наабыт?

Эдэр ыалларга сүбэ, баҕа санаа быһыытынан эттэхпинэ, дьизэ кэргэн бигэ туруктаах буоларыгар өйдөһүү, өйөһүү, ситэрсэн биэриин баар буолуохтаах. Кэргэниилэргэ биэрэ кыһыр-даһына, биэрэ тулуйуохтаах, уоскутуохтаах. Онон илээх-эйэлээх буолууну баҕарабыт. Биһиги кэммитигэр билигин курдук технология сайда илигэ, барытын илиинэн кыайа ту-тарбыт, күнү быһа солото суох буоларбыт. Билигин кэмгэ олох тупсан, киһи бэйэтин сайынна-рарыгар кыах элбэх. Баҕа санаа уонна дьулуур эрэ наада.

Зинаида Ивановна, кэпсэниң иһин махтал! Эһиги дьизэ кэргэнгэ чэгиэн-чэбдик дороо-буйаны, оҕолоргут, сиэннэргит ситиһи-лэринэн үөрдэ турдуннар!

Үтүө доҕор, холобур буолар киһи

Кэпсиэхпин баҕарабын. Үгүс сылларга энгээрдэспит, алтыспыт киһибинэн Иннокентий Николаевич Аммосов буолар

Егор БОРИСОВ

Салгыыта. Иннин хайыат
27 нүөмэригэр ааҕыҥ.

Актыбынай үлэҕэ төннөн кэлэн, чэхчү үрдүк таһаарылаах үлэни көрдөрбүтэ. Иннокентий Николаевич боростуой нэһилиэккэ кэлбэтэҕэ. Сэри кэмигэр Төлөй холкуостара хоту көһөрүүгэ түбэхтэн, дыно-сэргэ-тэ эстибитэ. Нэһилиэги, уураах таһааран, суох онорбуттара. И.Н. Аммосов төрөппүттэрэ эмиз көһүүгэ түбэхтэр дьылҕа-ламмыттар.

1994 сыллаахха Иннокентий Николаевич нэһилиэгэр баһылыгынан ананан баран, балай да улахан сорукары туруоруммута. Ону олоххо киллэрэргэ олохтоохтору түмэри таһынан, Төлөйтөн төрүттээх биир дойдулаахтарын болҕомтолорун нэһилиэк инники сайдытыгар тарпыта. Чурапчы төрүттэлэрин кытта шэфтэһини олохтообута, Дьокуускайга, Чурапчыга уонна да атын сирдэргэ олорор биир дойдулаахтарын ыҥыран аҕалан, дойдуларын кытта билиһиннэртээбитэ. Ол икки өттүттэн олус көдүүстээх буолбута. Ол курдук, тэйэ быһыытыгыт биир дойдулаахтар өбүтэлэрэ үөскээбит түбэлэригэр чугаһабыттары итиэннэ патриотическай иэйиилэрэ уһуктан, ким туох кыахтаагынан Төлөйдөрүгэр көмөлөһөргө бэлэмнэрин биллэрбиттэрэ. Оннук биир тыһынаах туоһунан уонна нэһилиэк кэнэҕэскиитигэр балай да чугаһастыт киһинэн мин буолабын.

Өрөспүүбүлүкэ Бырабыыталыстыбатын Бэрэссэдээтэлин бастакы солбуйааччытынан үлэли олодохпуна, арай биирдэ кабинетпар Иннокентий Николаевич кириэн кэлбитэ уонна Төлөй нэһилиэгиттэн төрүттээх буоларбын тоһоҕолоон туран, нэһилиэк инники сайдыытын хайдах көрөрүн кэпсээбитэ. Ол курдук, оччолорго типовой соҕус, ол гынан баран кыһынын тымныы кулууп дьизэтэ эрэ баара. Оскуола, оҥо уһууаана диэн суоҕун кэриэтэ этэ. Сайынын суол суох. Ыччат кэлиэн баҕарбытын да иһин, дьизэ-уот тийбэт этэ. Онон, кыра нэһилиэк бэйэтин иннигэр улахан сорукары туруоруммута этэ. И. Н. Аммосов эдэр ыччаты түмэр туһугар араас идизэйлэри толкуйдуура. Кырдыаҕастарын мунньан, сүбэлэһэн, эт - ас хомуйан, тэрилтэлэри наймылаһан, таас оскуоланы бырайыактатар, сыбаайа туруорууну саҕалыыр. Олохтоохтор баһылыктарын күүскэ өйүүллэр, санаалара көтөҕүллэр. Ол эрэри, хас да сүүс мөлүйөн солкуобай суумалаах таас эбийиэги итинник ньыманан тутар кыаллыбатын бары өйдүүллэр. Ол иһин Иннокентий Николаевич, биир дойдулаахпыт буолабын, өрөспүүбүлүкэ Вице – Бэрэсидьиэнин, бырабыыталыстыбаны салайа олорор В. А. Штыровы таһааран сырытыннар, нэһилиэннэ көбүлээһинин били-

һиннэр, диэн этии киллэрэр. Сотору буолан баран мин Вячеслав Анатольевич, төрөбүт нэһилиэкпин билиһиннэрэ диэн ааттаан, тылбын ылын-наран, Төлөйгө илдьэбин. Өрөспүүбүлүкэ салайааччыта туох да эбийиэк суоҕуттан соһуйар, Аммосовтыын билсэллэр, дьон көбүлээһинин олус диэн интэриэстээхтик ылынар. Ол түмүгэр бырабыыталыстыба, манньк көбүлээһин өйөнүөхтээх диэн, оскуола тутуутун бүддьүөккэ киллэрэн тутарга сөбүлэһин биэрэр. Дьэ, ол түмүгэр өрөспүүбүлүкэ биир саамай тупсаҕай, кыраһабаай оскуолата Төлөй сиригэр тутулан, үлэҕэ кириэр. Оскуола тутуутун саҕаланан иннинэ саас дэриэбинэ хоту өттүгэр сытар алааска 9 кыталык түһэн баран, күнү быһа кэриэтэ сын-һанан, үгүсүлэн баран, сайылыыр сирдэрин диэки көппүттэрэ. Олохтоохтор, ыччаттар олус сүргэлэрэ көтөҕүлүбүт этэ, -- ким видеоҕа, ким хаартыскаҕа түһэрэн өйдөбүннүк онгостон илдьэ сылдьаллар. Дойдубут, алааспыт нэһилиэк кэскилэ буолар буолла диэн, саҕа эбийиэктэр, ыччат олорор дьизэлэрэ ити түөлбөҕэ тутулан кириэн барбыттары, ол иһигэр оскуола. И.Н. Аммосов кыталыктар түһэн ааспыттарын «олус үчүгэй бит буолла» диэн төлөппүөннээн санаатын эппитэ. Нэһилиэннэ, дойдубут сайдар кыахха кириэн эрэр диэн эрэмнэйтэ күүһүрбүтэ, түмсүбүтэ, ахсаан өттүнэн эбиллэн барбыта. Иннокентий Николаевич олус таһаарыылаахтык үлэлээбитин түмүгэр элбэх ситиһилибитэ. Кини кэнниттэн уола Николай Иннокентьевич Аммосов аҕата саҕалаабыт дьыалаларын салҕаабыта. Бүгүн күннээх туругунан Төлөй нэһилиэгин дьонун олоҕо тупсан турар.

И. Н. Аммосов билиитэ-көрүүтэ, баай уопута биир нэһилиэк олоҕун өрө көтөҕүүгэ баппат этэ. Онон, кини кыағын улуус сайдытыгар туһа-ныахха наада диэн сөбүлэһэн баран, 2002 сыллаахха улуус баһылыгын быыбарыгар кыттарыгар өйөөбүппүт.

Улуус быыбардааччылары Иннокентий Николаевич үлэтин-хамнаһын билэр буолан, улуус баһылыгынан талбыттары. Улууһу салайар сылларыгар И. Н. Аммосов үлэтин биир сүрүн хайысхатынан, судаарыстыбаннай былаастан арахан улуустарга бэйэни салайыны сүрүн тутула -- муниципальнай былаас тэрээһинин олоххо киллэрии буолбута. Муници-

пальной тэриллиилэр улуус уонна нэһилиэктер таһымнарыгар баар буолбуттара. Бэйэлэрэ туһунан боломуочуйааах, бүддьүөттээх буолбуттара. Эппиэтинэстэрэ олус улааппыта. Улуус-улуус тус-туһунан таһымнаахтык олоххо киллэрбиттэрэ. Чурапчылар бу уларыта тутууну улахан охсуута суох туораабыттары. Хаһаайыстыбаннай боппуруостарга Чурапчы улууһа инники күөҥнэ сылдьар улуустарыттан биридэстэрэ буолар. Тыа хаһаайыстыбата кооперацияны саамай күүскэ киллэрбит кэмэ этэ. Улуус киинин уулуссаларын аспааллааһын үлэтин саҕалаабыта. Ол кэмгэ нэһилиэннэтин иннигэр «бадарааннаах уулуссалар барыта аспаалланан, Чурапчы кыргыттары, дьахталлара түүпүлэнэн сылдьалларын көрүөхпүн баҕарабын» диэн ыра санаатын эппитин дьон билингэ диэри саныыр. Арасыйыа улахан бырайыактары саҕа ылыллан үлэлээн эрэр кэмнэригэр оччотообута чурапчылар куһаҕана суох үлэни саҕалаабыттары билигин түбүктэрдээх буолбутун бары көрө сыдыабыт. Чурапчы улууһугар баһылыктыы олорон, өрөспүүбүлүкэ салалтатын кытта толору сибээһи олохтоон, социальнай эбийиэктэр -- оскуолалар, детсадтар, балыыһалар, спортсалалар тутуулары күүскэ ытыллыбыттары. Оннук тэтим ылыллан, билигин төрөбүт улууспутугар Чакыр уонна Арыылаах нэһилиэктеригэр эрэ таас оскуолалар тутуллалара хаалла. Иннокентий Николаевич үлэлиир сылларыгар каадырдарга харыстабыллаахтык сыһыаннаспыта, эдэр дьону өйүүрү, карьераларын онгостоллоругар көмөлөһө сатыыра. Элбэх ыччат кини хамаандатыттан Саха сирин араас биедэмистибэлэригэр, тэрилтэлэригэр үлэли кэлбиттэрэ. СӨ Бырабыыталыстыбатын салалтатыгар үлэлиир сылларбар миэхэ бэрт харыстабыллаахтык сыһыаннаспыта. Улууһун кыһалҕаларын, хаһан баҕарар, сиздээхтик туруорсара. Ол иһин бырабыыталыстыба чилиэннэрэ сөптөөхтүк сыһыаннаһан, өйүү сатыыллара. Ити сылларга төрөбүт улууспар олус чугаһаабытым, улуус уопастыбаннай олоҕор буолар тэрээһиннэригэр куруутун ыҥырыллан, кыттар буолбутум. Урукку бииргэ үлэлээн ааспыт кэлиэгэлэрбин таһынан, элбэх эдэр каадырдары билситэлээбитим. Улуус туһунан тыһынан олорорун, ол кэмнэртэн билингэ диэри, үчүгэйдик билэбин. Ол Иннокентий Николаевич үтүөтэ буолар. Кини үлэлиир сылларыгар нэһилиэктер, улуус историяларын үөрэтии күүскэ саҕаламмыта. Улуус историятын туһунан бастакы, холонон көрөн, кинигэ тахсыбыта. Ол кэнники ситэриллэн -- хоторуллан биэрбитэ. Итини таһынан, улууһу араас кэмнэргэ салайбыт дьон ааттарын үйэтитиигэ саҕа хардыылар онгоруллубуттары. Холобур, оройуону 17 сыл устата

ситиһиилээхтик салайбыт Илья Павлович Листиков аатынан бириэмийэ олохтоммута. Бу олус хайҕаллаах дьыала. Бу манньк, урукку көлүөнэ салайааччылар ааттарын үйэтитиигэ билигин да салгыы дьаныһан туран үлэлиир. И. Н. Аммосов салайан олорор кэмнэригэр улуус көрдөрүүлэрэ, ордук тыа хаһаайыстыбатыгар, тутууга, тырааныспарга энчирээбэтэхтэрэ, инникигэ олук буолбуттары. Ити сылларга биһиги Иннокентийдыын балай да чугаһыспыпыт, элбэх түгэннэргэ олоххо көрүүлэрбит сөп түбэһинэр буолбуттары. Көрсө эрэ түстэрбит, дойдубутун Төлөйбүтүн, Чурапчыбытын, дьоммут-сэргэбит олохторун ырытыһар этибит. Кини булка-аска, балыктааһынҥа ханан да сыстыбатах киһи. Олоҕор оннук судургутук, сэмэйдик туттан олорор киһинэн билинэбин. Хаһан эмэ өрүс балыгар бииргэ бардахпытына, балык туттардагына, кыра оҥолуу сөбүн-махтайан, олус үөрэр идэлээх. Хара үлэһит киһиэхэ кыра даҕаны улахан суолталаах буолар. Итинник үлэли сылдьан, 2008 сыллаахха Дьокуускай куоракка көһөн кириэр. Уопуттаах, киэн билиилээх-көрүүлээх Иннокентий Николаевичы саҕа тэриллибит Өрөспүүбүлүкэтээҕи инвестиционнай компанияга хаһаайыстыбаннай боппуруостарга генеральнай дириэктэри солбуйааччынан аныыллар. Салайааччы Петр Вячеславович Алексеев, эдэр кэлэктиип уопуттаах наастабынныктаммытытан астыммытын биллэрбитэ. Компания кэлэктиипин түмүгэ, улуустары кытта сөптөөх сыһыаны олохтоһунҥа, ылыммыт былааннары олоххо киллэриини хонтуруоллааһынҥа Иннокентий Николаевич оруола улааппыта. Кэлэктиип тэрээһиннэригэр сылдьан, киһиэхэ үлэһиттэр олус ытыктабыллаахтык сыһыаннаһалларын көрөн, чэхчү итэҕэйбитим. Иннокентий Николаевич улуус баһылыктарын ортолоругар улахан аптарытыатынан туһанара. Кини уопута, киэн билиитэ - көрүүтэ, кэлиэгэлэригэр муударай, мындыр сыһыана онно төрүөт буолбута. Билигин даҕаны бэтэрээн-баһылыктар ортолоругар, өрөспүүбүлүкэ Кырдыаҕастарын Киин сүбэтин солбуйааччы бэрэссэдээтэлэ буолан, кинилэргэ түмээччы-ыстаараста быһыытынан талыллан сылдьар.

Иннокентий Николаевич -- улахан дьизэ кэргэн аҕа баһылыга. Төһө да, араас таһымнаах салайар үлэҕэ сырыттар, сэттэ оҕону төрөтөн, таптыыр кэргэнинээн Ульяна Васильевналыын иитэн-такайан, олох суолугар үхтэнэрбиттэрэ. Билигин үгүс ахсааннаах сиэннэр, хос сиэннэр тапталлаах эһэлэрэ, хос эһэлэрэ буолан түбүгүрэр. Кэргэнэ Ульяна Васильевна, саха Далбар Хотуна, ис кирибэх туттуулаах, сырдык сөбөрүлээх, бэйэтин сааһыгар тэннэспэт эдэр көрүҥнээх, сытыары-сымнаҕас

майгылаах, дьизэ кэргэн Күн күбэй ийэтэ этэ. Иннокентий Николаевич кэргэнигэр Ульянаҕа сыһыана үгүс эдэр дьонго холобур буолар дириҥ тапталы туоһулуура. Кинини олус ытыктыыра, дьизэ ис - тас үлэтигэр, толлон турбакка, көмөлөһөр үгэстээҕэ. Дьизэ аҕа баһылыга, Ульяната анараа дойдуга барыабыттан, олус соҕотохсуйбута.

И. Н. Аммосов үгүс уопастыбаннай үлэҕэ-хамнаска сыстан, кыһамньылаахтык үлэлиир. Уһун кэмнэргэ, дьонун-сэргэтин өйүүр сыалтан, биир дойдулаахтар түмсүүлэрин салайсыбыта. Саҕа туттарбыт Төлөйүн оскуолатыгар уһун кэмгэ уопастыбаннай сүбэни салайан спонсорствонан, меценатствонан биир дойдулаахтарын көмөлөһүннэрбитэ, ону билигин дьонно суохтууллар.

Эдэр сылдьан Иннокентий Николаевич -- элбэх күрэхтэһиилэргэ остуол тенниһигэр бэйэтин иннин биэрбэтэх спортсмен. Ол эрэн саха норуота өрдөөбүттэн илдьэ сылдьар атын сүүрдүүтүн күрэхтэрин олус ылларан көрөр уонна олус өйүүр дьарыктаах. Мин санаабар, чурапчылар бу норуот биир өрө тутар спордугар - ат сүүрдүүтүн көрүҥэр И.Н. Аммосов аатынан бириһи олохтоон, сыллата үгэс курдук дьаһаналлара буоллар, улуус биир убаастанар үлэлээн ааспыт салайааччытыгар дьон-сэргэ өйөбүлэ буолуо этэ диэн сыаналыбын. Иннокентий Николаевич итинник сыһыанҥа сөп түбэхтэр үлэни үлэлээн, дьону олоҕу олорон кэллэ. Билигин сүрүннээн, урукку сэбиэскэй былаас кэмнэригэр үлэлээн ааспыт, тыа хаһаайыстыбатын салаатыгар улуустар, нэһилиэктер сайдыыларыгар олохторун анаабыт үлэһит дьон ааттарын үйэтитиигэ олохтоох салалталары, ыччаттары, болҕомтолорун ууралларыгар ыҥыраар үлэнэн дьарыктанар.

Иннокентий Николаевичы, үбүлүүдээх 75 сааһын көрсөрүгэр, үйэтин тухары үрдүк таһаарыылаахтык үлэлээн-хамсаан, дойдутугар, норуотугар иэһин төлөбүт киһинэн ааҕабын. Ордук төрөбүт улууһугар үлэлиир кэмнэригэр. Икки төгүл төхтүрүйэн туран, ол эбэтэр: Сэбиэскэй былаас сылларыгар, онтон тосту уларыыы сылларыгар, төһө эмэ туората сатаабыттарын үрдүнэн, дьонун - сэргэтин туһугар эппиэтинэһи ылына үөрэммит буолан, 90-с сылларга Төлөй нэһилиэгиттэн саҕалаан, төрөбүт улууһун салайан үлэлиир сылларыгар диэри. Манньк интэриэһинэй төлкөлөөх, дүккүөрдээх салайааччыны көрсө иликпин. Кини дьону кытта билсэр эйгэтэ олус киэн. Өрөспүүбүлүкэ бастакы Бэрэсидьиэнэ М.Е. Николаев сорох түгэннэргэ, хоту улуустарга барарыгар, Иннокентий Николаевичы командировкаҕа илдьэ барар түгэннэрдээҕэ. Кини -- үтүө доҕор, холобур буолар киһи.

Килбиэннээх ааттарын кэпсии туруоҕа

Үйэтитии - үтүө үгэс. Убайдарбытын үйэтитэн өйдөбүннүк туруордубут

Мария ГЕРАСИМОВА

Хайахсыт нэһилиэгэр
Өлөчөй, Бүтэйдээх диэки
ыпсыларыгар Үрэх баһы-
гар олохтоох А.Н. Никитин
улахан уола Роман ортону
үрдүнэн унуохтаах, ис киир-
бэх, кыраһыабай көрүгүнээх,
сырдык, ыраас хааннаах
киһи этэ.



табым. Билигин санаатахха, 20 саастаах үөрэххэ сылдьар оҕо нэһилиэгин олоҕор кыһана, онуоха доҕотторун, кыайыан сөп диэбит дьонун көҕүлүү сылдьара, дойдутун төһөлөөх таптыгырыттан буолуой?!-диэн Михаил Дмитриевич ахтытыгар суруйбута... Бүтэйдээххэ үөрэммит оскуолатыгар Роман Никитин аатынан пионерскай этэрээт баара.

Дьокуускайдаагы педучилищени бүтэрэн баран, учительскай институтка саха тылын факультетыгар иккис кууруска үөрэнэ сылдьан, 1940 с. балаҕан ыйыгар армияҕа барбыта. Приморскай кыраайга байыаннай училищеҕа үөрэнэн лейтенант званиетын ылбыта.

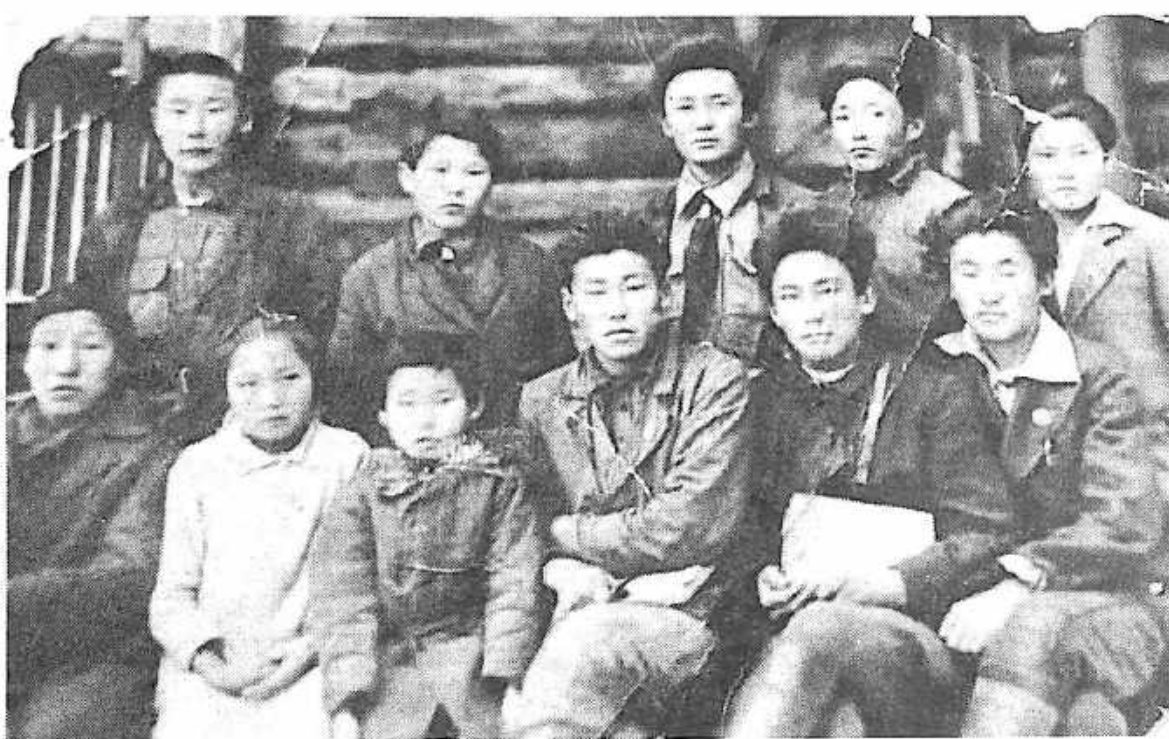
1942-1943 с. сайыныгар төрөппүттэригэр ыппыт суругар сэрии уотун ортотугар сылдьарын, өлүү-сүгүү элбэҕин биллэрэрэ. Суруктарыгар бастаан хотторон чугуйу хомолто-то, кэлин Сталинградка, онтон Курскай тоҕойго өстөөхү үлүрүтүү үөрүүтэ долгутуулаахтык кэпсэнэрэ. Кини взводу, кэлин ротаны хамаандалабыта.

"Күндү Андрей Николаевич! Эһиги Роман Андреевичкыт немецкэй оккупаннары утары эрдээхтик охсуһа сылдьан, 1943 с.от ыйын 24 күнүгэр сэрии хонуутугар өллө.Тулуйардаах, эр санаалаах бойобуой хамандыыр-быт биһиги кэккэбиттэн өлөн туорабытын иһин биһиги изэ-тэһиэхпит.Кыайыы күнэ чу-гаһаата. Фашиһы кыайыахтара Роман Андреевич курдуктар. Дойду бэйэтин өлбүт геройдарын мэлдьи өйдүүбэ. Эһигини кытта тэнгэ уордайабыт уонна винтовкабытын өссө ыга тута-быт. Роман Андреевич уобараһа быһаарылыах охсуһууга би-һиэхэ чаҕылданнаы күлүмнүө-бэ, фашистар сотору Кыһыл Ар-мия саҥа охсуутун билиэхтэрэ. Баҕарабын чөбдүк буолууну.

219 стрелковой дивизия 710 стрелковой полкатын 32-с ба-тальонун хамандыыра старшай лейтенант Синкевич Иосиф Яковлевич".

Хорсун эписиэр "Кыһыл Сулус" уордьанынан наҕараа-даламмыта, Курскай уобалас Ивнянскай оройуон, Новенькое сэлиэннэтигэр көмүллүбүтэ.

Андрей Николаевич Ни-китин иккис уолун убайыгар



Р. Никитин үөһээ эрээккэ үһүс туар.



Игнатий Никитингэ ииттэрэ биэрбитэ. Игнатийдаах уол-ларын аҕатын аатынан Алек-сей диэн ааттаабыттара. Олус ылларан, таптаан, маанылаан ииппиттэрэ. Орто унуохтаах, нууччалыы ыраас хааннаах,

лоп-бааччы тыллаах, өйдөөх уолчаан туйгуннук үөрэм-митэ. Дьокуускайга орто үөрэҕи бүтэрэн, саҥардыы үлэлээн эрдэҕинэ, сэрии саҕаламмыта. 1941 с. балаҕан ыйын 7 күнү-гэр Аҕа дойдутун көмүскүү бар-быта. Аҕа дойду Улуу сэриити-гэр 1-кы Украинатааҕы фронт 2-с гвардейскай воздушнай-де-сантной дивизиятын 5-с гвар-дейскай воздушнай-десантной стрелковой полкатыгар 1944 с. диэри фашист халабырдытта-рын утары хорсуннук сэриилэс-питэ. 1944 с. олунньу 11 күнүгэр сэрии хонуутугар геройдуу ох-тубута. Ханна көмүллүбүтэ бил-либэт. 1944 с. олунньу 17 күнүгэр наҕараадаҕа - "Хорсунун иһин" мэтээлгэ түһэриллибитэ.

Убайдарбыт олохтон туораа-быттара 80 сыл буолан баран, Улуу Кыайыы 80 сылын көрсө, Хайахсыкка Кыайыы томто-ругар халыҥ хаан аймахтар

- бииргэ төрөөбүт бырааттара Николай, Игнатий, Иван Андре-евич Никитиннэр дьизэ кэргэт-тэрэ, оҕолоро, сиэннэрэ, эдьи-ийдэрбит Мотрена Семеновна (Никитина) Кириллина оҕоло-ро, сиэннэрэ, Мария Андреев-на (Никитина) Ефимова кыһа Ольга Михайловна Харайбато-ва, кыра балтылара Мария Анд-реевна Герасимова дьизэ кэргэнэ үбүгэр кыттыһан, сүгүрүйэрбит, кэриэстиирбит үтүө өйдөбүлэ буоллун диэн, өйдөбүннүк онгортон, от ыйын 18 күнүгэр туруордубут.

Эдэр көлүөнэ аймах дьон ум-нубатын.Куруутун кэриэстиир санаабытын саната, сүгүрүйэр аналбытын өйдөтө турун дуу диэн ис-сүрэхтэн кыһаллан үйэ-титтибит! Аны маннык алдьар-хай аймах дьонго аанҕаабатын! Төрөөбүт төрүт сиргит килбиэн-нээх ааккытын кэлбиккэ-бар-быкка кэпсии туруохтун!



Убайдыы балыстыы Мария, Роман Никитиннэр.



Өйдөбүннүк таһыгар.

Биллиилээх суруйааччы, үтүөлээх аграрник

Дьыллар уонна дьоннор. Кындалтан төрүттээх биллиилээх суруйааччы, поэт, тылбаасчыт Василий Васильевич Яковлев быйыл 90 сылын туолар

Александра КОЛЕСОВА

**Болтоҥо нэһилиэгин Кында-
лыттан төрүттээх билли-
лээх суруйааччы, поэт, тыл-
баасчыт Василий Василье-
вич Яковлев быйыл атырдьах
ыйын 22 күнүгэр 90 сылын
туолар.**



этим. Ити 1978 сыл этэ. Биһиги балаҕан дьиэбитигэр олох-дохпутуна, арай биир кизэһэ Василий Васильевич кириэн кэллэ уонна: “Балтым эрэ буолларгын, биһигини дьэдьэннэтэ сирдээ эрэ”, – диэтэ. Кындалга Дьуон Дьаҥылы дьэстин уларсан, кэргэнин Клара Трифоновнаны уонна уолун илдьэ кэлбитин кэпсэтэ. Мин үөрүүнэн ылын-набым дии. Сарсыарда илин Күрүлээх диэки бардыбыт. Дьэ, онно бэйэм да наһаа соһуйдум. Василий дойдута күүскэ кэ-тэспитин көрдөрдө. Олох суол кытыгыгар мас көтөрүн да, дьүөдэҕэ кустары да, бүүчээни да көрдүбүт. Дьэ уонна былаан-наах дьэдьэммитин да син бул-луппупут. Онно үөрэн-көтөн бул-туйан кэлбиппитин өйдүүбүн.

Мин кэлин, 1992 сыллаахха, Кындалга Хоту көһөрүллүү 50 сылыгар аһаҕастык тэрээһингэ бара сылдьан, Василий Василье-вичи көрсөн, кэпсэтэн ааспы-тым. Оччолорго Болтоҥо нэһи-лиэгиттэн көһөрүллүүгэ барбыт кырдыаҕастар элбэх этилэр. Кэргэним Ким Конфеевич көһөрүл-лүүгэ анаан онорбут мону-менын таһыгар кэриэстэбил тэрээһин буолбута. Ол кэмгэ Илья Михайлович Слепцов би-ригэдьири олорон, Ким Кон-феевичка санаатын тиздэн, наадалаах матырыйаалынан хааччыйан оҥоһуллубута. Онно аһылык кэмигэр бары тыл эп-питтэрэ. Кытаанахтан кэлэ сыл-дьар биир дойдулаахпыт Ва-сильий Михайлович Кладкин эдьийэ Василий Васильевичка “оҕобут эрэ буолларгын, биһиги үлэбит-хамнаспыт туһунан су-руйарын буоллар” диэн сүрдээх ыллыктаах этиини онорбута. Онно Василий Васильевич дол-гуйан туран сөбүлэммитэ.

**Ол түмүгэр «Кэрэх-
тээххэ» диэн
романы суруйбута.
Василий Василье-
вич дьонун-сэргэ-
тин кытта наһаа
истинник кэпсэ-
тэн-ипсэтэн,
астынан барбыта.**

Суруйааччы талан ылбыт идэтинэн хайдахтаах курдук төрөөбүт дойдута чэчири сай-дарыгар дьонун кылаатын кил-лэспитин ыччат дьон билес-тиннэр диэн, кини 75 сыла туолуутугар дьэ кэргэттэрэ таһаартарбыт кинигэлэрит-тэн биригэ үөрэммит, үлэлээ-бит дождотторун ахтыларыттан билсин.

Василий Васильевич ку-раайы сирдээх-уоттаах төрүт дойдутун көрөн-истэн сөпкө сыаналаан, туһаны аҕалаары, мелиоратор үөрэҕин баҕа өт-түнэн талбыт курдук.

**Чурапчы үрдүк
үөрэхтээх маннай-
гы мелиорато-
ра буолан 10 сыл
устата үлэлээбитэ.
Төрөөбүт-үөскээ-
бит улууһун си-
рин-уотун, ай-
ылҕатын ордук
кини кубулҕатын
билэрэ, дьонун-сэ-
ргэтин кытары
сибээстээҕэ үлэти-
гэр көмө буолбу-
та. Туһаны биэрэр
тоҕоостоох сирдэр-
гэ 19 гидротех-
нической тутууну
ытан таһаары-
лаахтык үлэлээ-
битэ.**

Холобур, биһиги төрөөбүт нэһилиэкпитигэр Болтоҥоҕо аакка-суолга кирибит Новго-родовтар алаастарыгар Чуо-раайыттаа 660 гектардаах хо-дуһаны сиигирдэр тутуу бар-быта. Манньык улахан тутуу ыаллы улуустарытыгар били-гин да кыайан оҥоһулла илигин аахтаахха, чуолкайдык чаҕыл-хайдык быһаарбыт эбит. Мин “Субуруускай” сопхуоска ди-риэктэрдии олодохпуна, тутуу барбыта. Кэнники күөлгэ ку-булутан, балык бөҕө үөскээн, норуот баайа-дуола буолан, биир харыстабыллаах сирбит. Киин улуустарга биир тарбахха бат-танар сэдэх айылҕалаах улахан күөл. Нэһилиэк ытык сирэ – киэн туттуута. Бу тутуулары ыытарга бырайыактааһын үлэтэ улахан эппиэттээх даҕаны, кытаанах ирдэбиллээх даҕаны. Бырайыагы бигэргэттэрэр үөһэ тэрилтэлэргэ кинилэр хонту-руолларын ааһы биир эмиз күчүмэҕэйдэрдээх да, куттал-лаах да буолара. Сметатын оноруу – эмиз дэбигис бэри-мэт үлэ. Тиһэҕэр былаанга кил-лэри меккүөрдээх, айдааннаах мунньахтарыгар баһыа тутар билиилээх киһи аахсар апта-рыгыаттаах буолбутун үрдүнэн, элэ-была тылын бараан си-тиһэҕин. Онуоха Василий Ва-сильевич билиилээх-көрүүлээх буолан, талаана уонна дьулуу-ра көмөлөһөн, 19 улахан гидро-технической тутууну биир кыра улууска ыытарга элбэх үбү тоҕо тардан ылбыта элбэх үлэттэн, кинини ылынар буолан быһаа-рыллыбыта чуолкай. Дьининэн, сыратын биэрэн, дьиннээх па-триот буолан онортордоҕо. Бу оҥоһуллубут күөллэр тула-лыыр айылҕабытын тупсарал-лар, угуутуулар. Маны таһынан ходуһаны төрдүттэн тупсаран

оноруу кэмэ суох ыытыллы-быта. Бу үлэ эмиз мелиоратор дьаһалынан, кини бырайыа-гынан судаарыстыбаттан харчы көрүллэн ыытыллара.

Билигин айылҕаны алдьа-тарбыт элбэх. Оттон Василий Васильевич айылҕаны тупса-рыга үлэлээбитэ сыанала-ныахтаах, өйдөнүөхтээх. Кини үлэтин өссө кэнгэтэр, салгыыр сорук кураан кутталыгар оло-ро Чуралчыттан арахпат. Ардаҕы уу сизгэр. Улуус территория-гар уу сабардама киэн, улахан буоллаҕына, оччонон ардах-таах. Уус Маайа ардаҕа уулаах-хаардаах Амма үрээҕэр кэлэн түһэн бүтэр. Бэркэлээтэҕинэ, Туолума үрээҕин баһыгар тиийэр. Василий Васильевич үлэтин салҕаан, күөллэри он-оруу ыыгыттыгына, дойдубут тупсуо, кураанныыртан быһыһааһыт. Амма уонна Таатта быһыгар сытар үрэхтэ-ринэн күөллэри оноруу киэн-ник бардаҕына, микроклимат уларыан, хатыннардаах-ча-раннардаах Чуралчы айылҕата тупсан, өң-быйан сатыылыа. Өрөспүүбүлүкэ биер бастын үлэ-лээх мелиораторун быһыы-тынан ходуһаны онорторон, ууну үөскэтэн, оппут-маспыт үүнэн, күн бүгүн элбэх ынах сүөһүлэнэн, сылгыланан, өрөспүүбүлүкэҕэ бастыннар кэккэлэригэр сылдьабыт. Ва-сильий Васильевич хаһан да бэйэ-тин хайҕаммат сэмэй майгыла-ах киһи этэ, кини үлэтин өссө да диригник ылынан өйдүү, сы-налы илтипит. Ону ситэрэн-хо-торон биэриэҕин диэн этэбин.

**Төрөөбүт нэһилиэ-
гэр буюн онорто-
рон, биер дойдула-
ах суруйааччылары
кытта тэнгэ туру-
оран, биллиилээх
суруйааччы уонна
үтүөлээх аграрник
быһыытынан бэли-
этиэҕин.**

Чурапчыга олохтоо уулуссатын В.В.Яковлев-Тос диэн аатын ингэриэҕин.

**Нэһилиэк Бочуоттаах
олохтооҕо Василий
Хрисанфович Жебсаин.
Бэс ыйын 20 күнэ 2009
сыл. Дьоккуускай к.**

В.В.Яковлев Омскайга үөрэнэ сылдьан, устудьуоннары ба-рыларын кытта уопсай тылы булара, сүрдээх көрсүү, үтүө майгылаах этэ. Үөрэҕин бүтэрэн кэлээт, 1958 сыллаахха дойдубут Чуралчыга тахсан, ин-женер-мелиораторунан тыа хаһаайыстыбатын салаатыгар үлэлээбитэ. Оччолорго мин кы-лаабынай агрономунан, кэлин Ленин аатынан колхуос бэрэс-

сэдээтэлинэн талыллан үлэли-силдьарым. 1961 сыллаахха миигин “Эрилик Эристиин” кол-хуос бэрэссэдээтэлинэн тал-быттар.

**Ити кэмгэ В.В.
Яковлев колхуос-
ка тахсан биер сыл
устата мелио-
раторунан, ту-
тааччынан үлэ-
лээбитэ. Биер сыл
иһигэр 210 км
усталаах үрдүк
күүрүүлээх линия
тутуллубута. Сыл
аайы алта учаас-
так аайы 6-7
тыһыынча бэрэ-
бинэ кэрдиллэрэ.
Колхуос үрдүнэн
40 тыһыынча бэрэ-
бинэ 12 пилора-
манан хайытыл-
лан тутууга барара.
Биер сыл иһигэр
уопсайа 2400 ынах
киирэр 6 хотон ту-
туллубута.**

Таатта, Хонду үрэхтэр оҥоһуллан, талахтара, дулжала-ра ыраастанан ньуөлсүтүллэн, ходуһа сирэ буолбуттара.

Мындааҕайы учаастагар Амма өрүс хочолорун хордоҕой-доро хорутуулан, 2000-тан тахса гаа ходуһа оҥоһуллубута. Дьэ, манньык улахан тэрээһиннээх үлэ барытыгар В.В.Яковлев управлениеҕа үлэли сыл-дьан уонна колхуоска үлэлээн, быһаччы көмөнү онорбута.

«Өрүстэр кирбиилэри-гэр» роман оччотооҕу биһиги көлүөнэ олохтоо дьаһаҕын, үлэ-тин-хамнаһын өйүн-санаатын кэлэр көлүөнэлэргэ өйдөбүл быһыытынан хаалларда. Бу роман көлүөнэттэн көлүөнэҕэ бэриллэр исторической олох сибээһэ буолар.

**Егор Степанович
Николаев.
От ыйын 6 күнэ,
2007 сыл.**

Ааспыт көлүөнэ дьоммут үлэ-лээн-хамсаан, олорон ааспыт олохторо, кэрэ-бэлиэ кэмнэрэ дор-номоҕор кириэн салҕана турдун. Араас дьылҕалаах дьом-мут ааттарын, олохторун үйэ-титэр--биһиги барыбыт ытык изспит.

**Василий олус
холку, кыыс оҕо
нарынын курдук
ып-ыраас сэбэрэ-
лээх, наһаа үөрүн-
ньэн, ис киирбэх
майгылаах этэ.**

Мин сайын аайы уопускабар Дирингэн Кындалга оҕолорбу-наан кэлэн дьоммор сайылыыр

Балтым туһунан сырдык өйдөбүл

Тагталлаах балтым, Мында-
жаайы бөһүөлэгин олохтоого,
үлэ бэтэрээнэ, улахан ыал ийэтэ,
эбэтэ **Дьячковская Мотрена Ми-
хайловна** ыарахан ыарыыттан
күн сириктэн барбыта бу дьыл,
отыйын 30 күнүгэр 40 хонуга туо-
лар. Онон, абыйах тылынан да
буоллар, харах уулаах олорон,
ахтылдаммын-аһыыбын таһаара,
сымната, киһи-хара буолан оло-
рон ааспыт кэмин сырдата ахтан
аһыахтын багардым.



Балтум Одүүлунгга Михаил Маркович Сибиряков дьизэ кэргэнигэр, мин кэннибиттэн 2 сүл быысаһан, 1956 сыллаахха, ахсынньы 22 күнүгэр күн сириҥ көрбүтэ. Икки сааһырбыт огдоо-бо дьон холбоһон, хата, балтыланан хаалан, олобум кизэркэйэ, суолталана түспүтэ. Биир-

га батыааккалаһан тэбис-тэнгэ
улааппыппыт. Саастаах төрөп-
пүтүрбит, эбэбит, тулалыыр ай-
махтарбыт бары таптаан, мааны-
лаан улаатыннарбыттара. Кыра
эрдэхпитинэ, дьоммут колхуоска
сүөһү көрөр буолан, Кыача-
лахынан, Култуурунай Отуунан,
Бэрэнэн көһө сылдьан олорбуп-
пүт. Онтон 1964 кыллаахха бал-
тын оскуолаҥа киирэригэр дьэ,
бөһүөлэккэ дьыбытигэр бука-
гыр көһөн кэлбиппит.

Муоча оскуулаға үөрэнэр кэмизер, урукку сзбиэскэй оёо быһыытынан, элбэх интэриэс-сээбэ. Миигин кытта тэнгэ ар-ыыстар хаартыскапарын, кэм-пизт суутун, кэмбизер ойуутун мунньара. Сөбүрүү олоорор пи-онер оёолору кытта суруйсарбыт, кини уһун бабайытык Чечня, рознай кыһыһын кытта суругу-нан доёрдоһсута. Сахалыы ки-нигэни наһаа тартаран ааёара, үөрэбэ суох дьоммутугар дор-уччу кинигэ ааёан бизэрэрэ. Оёо эрдэбиттэн сүрдээх киччим, хаһаасчыт этэ. Кэмпизт арааһын мунньар идэлээх этэ, мин эмиэ мунньа сатыырым да, тулуйбакка сиэн кэбиһэрим. Оттон кини оёо диэтэххэ, олох тыыппата, тулуй-ара. Ону мин ымсыыран, үөнүм бап-лакка, араастаан ону-маны би-эриэх, ханна ээн илдэ багыах бу-отан мүччү ыһыгыннаран сиирим.

Балтым 8-с кылаас кэнниттэн Одыулуун ОПТУ-тугар овошөөдөдтүн бүтэрэн, олоххо үлэһит ыһыһынан үктэммитэ. 1975 сыллаахха Мындабаайыга анал барыабыттан, онно олохсуйн олоордо. 1978 сыллаахха Виктор Егорович Дьячковской диэн иһи кизнэ үтүөтүгэр кэргэн ахсан, 2 кыыс, 1 уол оҕолонон, ыһээт-туттан, сүөһү-ас иитэн, дьон тэһинэн дьоллоохтук олорбуттара. Балтым 1983 сылтан Мындабаайы" соһуос тэрил-изэбиттэн, сайынын огуруокка, ыһынын борооску көрүүтүгэр гүө суобастаахтык үлэлээн кэлитэ. Биир күндүтүк саныыр кэинэн – 1990 сыллаахха, үлэбэчүгэ көрдөрүүлэнэн, дьүөгэниин Агралынь профсоюз утөвкатынан Чехословакияба аран кэлиитэ буолар.

Балтүм наһаа элэккэй, аһагас,
элдэй үөрз-кетө, кэпсий-ип-
ий сылдыар үтүө майгылаах этэ.
дьонно-сэргэбэ, аймахтарыгар,
солоругар, сиэннэригэр наһаа
марах сыһыаннааба, аһыныгас,
иан дууһалааба, наар көмөлөһө,
йүү сатыра, наһаа дэлэй илии-

лээбэ. Биир да оѳотун, сизин төрөөбүт күнүгэр, сага дьылга бэлэбэ суох хаалларбата. Аны бэйэтэ олохтообут үтүө үгэстээбэ: оскуоланы бүтэрбит сизэнэригэр хайаан да харчынан успуонсардаан бэлэбин уунара, сизэннэрин ситиһиилэриттэн олус үөрэрэ, киэн тутта кэпсиирэ.

Балтум сахалгы мындырдык толкуйдуур дьобурдааба, ылын-нарыылаах тыллааба, ыллыктаах толкуйдааба. Киһи эрэ барыта тэнгэспэт киһитэ этэ – хаһаа-йыстыбаннай, ыраас туттуулаах, асчыт, хаһаасчыт бэрдэ буолара. Аны тугу санаабытын, баҕарбы-тын, былааннаабытын хайаан да олоххо киллэрэн тэйэр ура-ты майгылааба. Ону кэргэнэ өлбүтүн кэнниттэн, соботох да хаалан баран, санаатын күүһүнэн санга дьэз туттубута да туоһу-луур. Оболорун көмөтүнэн, дьэ этин ситэрсэн, олбуорун өнгөрөн, иттии ситимин киллэрэн, дьэ, сынньаланнык олорор баҕалаа-ба, хааллаба... Үүнээйини наһаа сөбүлүүрү. Тэлгэхэтэ сиздэрэй сибэккинэн симэнэр. Олбуорун иһэ араас талаарын сүгүнүүра.

Атын омук сирдэригэр сүлдүөрүн, айаннырын себүлүүрү. Иллэрээ сүл дүүгэлэрин кытта, 65 саастарыгар, Киргизияҥа бара сүлдүбүтэ. 2014 сыллаахха Кытайга, 2019 сыллаахха Турцияҥа бииргэ сүлдьан астынан аҕай кэлбүтэ. Өссө да барыахпыт дэспиппит.

Балтым олоххо актыбынай позициялааҕа. Нэһилиэгин түөлбэтин олоҕор куруутун кытара. Үлэтинэн элбэх хайбал грамоталаах. Балыһаҕа сыттабына, нэһилиэгин дьаһалтата «За Вклад в развитии наслега» диэн бэлиэни туттарбытыгар, өр сыллаах үлэтэ сыаналаммытынан, олус үөрбүтэ.

Таптыыр, куруун ахтар-саныыр соботох балтым Мотрена Михайловна олохтон туораан, кутум-сүрүм тулаайахсы-йан, аһыым-хомолтом тугунан да кэмнэмэт... Кинини кытта алтыспыт дыонугар бэйэтин туһунан сырдык, ыраас эрэ өйдөбүлү хаалларан барда.

Күндү киhibитин тihэх суолу-
гар атаарыга күүс-көмө, өйөбүл
буолбут бары аймахтарбытыгар,
балтым дүүгэлэригэр, табаарыс-
тарыгар, нэһилиэк олохтоохтору-
гар махталбытын тизэрдэбит.

Балтым барахсан быдан дьыл-
ларга быраһаай! Эн ситэ оло-
ботох олоххун оҕолорун, сиэн-
нэринг тэнийэн-ууһаан, үйэлэргэ
салгыяхтара, ааккын ааттатыхтара
диэн эрэнэбин!

Эйигин, олорорум тухары, мэл-
ды суохтаан, сырдык курулунан
өрүү ахта-саныы сылдыям...

Бүлүүттэн эдьийэ Любовь Михайловна.

Сынньаланга

[illegible]

«Сканворд: тэрийээччи ИП Данилова М.А. «ТААЙ сахалыы сканворд 3» ылылынна. Хаһыат 27 нүөмэригэр тахсыбыт сканворд эппиэттэрэ. **Туруору:** эстэриик, этирик, тимир, Эмис, сүрү, ээби, эбиллэр, сиз, Эрдалиир, биир, кимэр, иирэ, тымтыктанан, Эйгэ. **Сытыары:** кыһа, кытыт, этэт, үбү, эрэдээк, эт, сүбэлэт, үк, лэбэй, кизэли, энньэ, кэтэбэриин, бэрэ, ирис, сирэй, ир, дьэрэкэ.

Ырысыаптар



Ананас амтаннаах кабачок

1 җаһан кабаҷок.

Маринадыгар: ыстакаан 2/3 саахар, 1 чаай-
ынай ньуоска лимон кислотата, ананаас хом-
пуот уута.

Кабаачогу хаҗыттан Ыраастаа, төгүрүктүү
быс, үрүүмкэ көмөтүнэн оротун ороо. Ууну
оргутан баран саахары, лимоннай кислота-
ны кут. Аһыгынгы-миньнгэс буолуохтаах.
Манна амтаһыйа-амтаһыйа анааас уутун эп.

Амтана билиннэжинэ, оргуйа турар маринада-кабачоктары ук, 2-3 мүнүүтэ оргут. Соёутан баран, сөрүүн сиргэ уур. Өскөтүн кыһын хаһааныаххын бабарар буоллаххына, кабачоктары стерилизацияламмыт баангаларга ук, үрдүгэр маринады кут уонна баангалары уулаах көстүрүүлэбэ ууран, 10-15 мүнүүтэ оргут. Кичэллээхтик хаппахтаан уур.



КУТУРБАН

Чурапчы нэһилиэгин олохтооҕо, өр сылларга Сыланг, Хадаар нэһилиэктэригэр зоотехнигынан, Чурапчы тыа хаһаайыстыбатын управлениетыгар таһаарылаахтык үлэлээбит Үлэ бэтэрээнэ, Саха Өрөспүүбүлүкэтин тыа хаһаайыстыбатыгар туйгуна, оҕом, тапталлаах эдьийбит

ВИКТОРОВА Ирина Егоровна

бу дьыл, от ыйын 21 күнүгэр ыарахан ыарыыттан күн сириттэн туораабытын бары аймахтарыгар, бииргэ үлэлээбит, үөрэммит доҕотторугар, табаарыстарыгар, билэр дьонугар диригинник курутууан туран иһитиннэрэбит.

Ийэтэ, быраата, балта, сиэн балыстара, бырааттара.

Күндү бииргэ үөрэммит доҕорбут, Саха Өрөспүүбүлүкэтин тыа хаһаайыстыбатыгар туйгуна, үлэ бэтэрээнэ

ВИКТОРОВА Ирина Егоровна

ыараханлык ыалдьан олохтон туораабытынан, чугас дьонугар диригин кутурбаммытын тиэрдэбит.

Диригин оскуолатын 1974с. бииргэ бүтэрбит доҕотторо.

Чурапчы нэһилиэгин олохтооҕо, өр сылларга Чурапчы улуугар зоотехнигынан үлэлээбит үлэ бэтэрээнэ, Саха Өрөспүүбүлүкэтин тыа хаһаайыстыбатын туйгуна

ВИКТОРОВА Ирина Егоровна

ыараханлык ыалдьан олохтон туораабытынан, чугас дьонугар, аймахтарыгар диригин кутурбаммытын тиэрдэбит.

Чурапчы улуунан Тыа хаһаайыстыбатын управлениетын кэлэктиибэ.

Тапталлаах сиэнэ

НОВГОРДОВ Амир

олус хомолтолоохтук олохтон туораабытынан, бииргэ үлэлиир кэллиэгэбитигэр Күннэй Виссарионовна Новгородоваҕа, төрөппүттэригэр, чугас дьонугар, табаарыстарыгар диригин кутурбаммытын тиэрдэбит.

Чурапчытаабы киин балыыһа кэлэктиибэ, терапевтической отделение кэлэктиибэ, профсоюзун.

Бииргэ төрөөбүт күндү балтылар

ИВАНОВА Любовь Гермогеновна

ыарахан ыарыыттан олохтон туораабытынан, бииргэ үлэлээбит бэтэрээн кэллиэгэлэрбитигэр Евдокия Гермогеновнаҕа, Елена Гермогеновнаҕа, саҥаһыгар Светлана Семёновна Сибиряковаҕа, кыһыгар Айаана Ивановнаҕа, чугас дьонугар, табаарыстарыгар диригин кутурбаммытын тиэрдэбит.

Чурапчытаабы киин балыыһа кэлэктиибэ, Одьулууннаабы, Мугудайдаабы врачевнай амбулаториялар кэлэктииптэрэ, профсоюз актыба.

Күндү бииргэ үөрэммит доҕорбут

ДИОДОРОВА Лидия Михайловна

ыараханлык ыалдьан олохтон туораабытынан, чугас дьонугар диригин кутурбаммытын тиэрдэбит.

Диригин оскуолатын 1974с. бииргэ бүтэрбит доҕотторо.

Тапталлаах оҕом, балтыбыт

ФОМИНА Зоя Дмитриевна

бу дьыл, от ыйын 22 күнүгэр уһун ыарахан ыарыыттан олохтон туораабытын билэр дьонугар диригинник курутууан туран иһитиннэрэбит.

Ийэтэ, убайдара, саҥастара.

Чурапчы нэһилиэгин олохтооҕо

ФОМИНА Зоя Дмитриевна

ыараханлык ыалдьан олохтон туораабытынан, ийэтигэр Айталига Гаврильевнаҕа, бииргэ төрөөбүттэригэр, кинилэр дьиз кэргэннэригэр диригин кутурбаммытын тиэрдэбит.

Чурапчы, Мырыла оскуолаларыгар бииргэ үөрэммит доҕотторо.

Чурапчы улуунан Мырыла бөһүөлэгиттэн төрүттээх Одьулуун нэһилиэгин олохтооҕо, анал байыаннай дьайыы кыттылааҕа, тапталлаах кэргэним, элбэх оҕо амаара аҕата

БРЫЗГАЕВ Александр Васильевич

бу дьыл, ыам ыйын 9 күнүгэр бойобуой соруудабы толорууга кытта сылдьан, 45 сааһыгар дьоруойдуу олохтон туораабытын бииргэ алтыспыт доҕотторугар, билэр дьонугар диригинник курутууан туран иһитиннэрэбит.

Кэргэнэ, оҕолоро, бииргэ төрөөбүттэрэ.

Күндүтүк саныыр бииргэ үөскээбит чугас убайбыт, Одьулуун нэһилиэгин олохтооҕо

БРЫЗГАЕВ Александр Васильевич

анал байыаннай дьайыыга сылдьан олохтон туораабытынан, тапталлаах кэргэнигэр Ленаҕа, оҕолоругар Денискэ, Димаҕа, Сашокка уонна Милаҕа, ийэтин кэриэтэ көрбүт-истибит улахан эдьийигэр Людмила Васильевнаҕа, күтүөтүгэр Дмитрий Дмитриевичка, бииргэ төрөөбүт эдьийдэригэр Ленаҕа, Ульянаҕа, Александраҕа, убайдарыгар Станиславка, Василийга, сиэн оҕолоругар, бары чугас аймахтарыгар диригин кутурбаммытын тиэрдэбит.

Мырылаттан Габышевтар, Павловтар.

Күндүтүк саныыр эдьийбит, сэрии кэмин тулааһа, Хоту көһөрүлүү кыттылааҕа, үлэ бэтэрээнэ, Чурапчы Диригинтэн төрүттээх Дьокуускай куорат олохтооҕо

КИРИЛЛИНА Варвара Михайловна

бу дьыл, от ыйын 17 күнүгэр 88 сааһыгар олохтон туораабытын биир дойдулаахтарыгар, чугас дьонугар, аймахтарыгар диригинник курутууан туран биллэрэбит.

Дьокуускай куораттан, Чурапчыттан балтылар, бырааттара Нестеревтар.

Это - важно

Реформа в сфере обращения с твердыми коммунальными отходами

Реформа в сфере обращения с ТКО направлена на создание новых объектов, изменение системы в сторону переработки образующихся ТКО, повышение экологической сознательности населения.

По итогам конкурса в Центрально – восточной зоне РС(Я), куда входят Амгинский, Кобяйский, Мегино-Кангаласский, Оймяконский, Таттинский, Томонский, Усть-Алданский, Усть-Майский, Чурапчинский улусы, региональным оператором с 2019 года является ООО «Экологические системы Якутии».

Региональный оператор обеспечивает сбор, накопление, транспортирование, обработку, утилизацию, обезвреживание, размещение в соответствии с территориальной схемой обращения с ТКО. В случае организации региональным оператором деятельности по обращению с ТКО в населенном пункте, потребителям запрещается самостоятельно транспортировать мусор до мест размещения ТКО, т.к. транспортирование ТКО является лицензируемым видом деятельности.

Оплата за коммунальную услугу по вывозу мусора рассчитывается, исходя из количества проживающих людей в жилом помещении. По оплате за услугу по обращению с ТКО предусматривается адресная субсидия в виде денежной помощи, если плата за все жилищно-коммунальные услуги превышает

15% совокупного дохода семьи. Подать документы на получение субсидии можно через службы Агентства субсидий, администрации поселений, пункты МФЦ. Кроме того можно подать заявление через портал госуслуг www.e-yakutia.ru.

В случае неправильного начисления платы за услугу по вывозу ТКО потребителю необходимо подавать заявление на перерасчет с приложением подтверждающих документов региональному оператору – ООО «Экологические системы Якутии» через кассы филиала «Коммунтеплосбыт» ГУП «ЖКХ РС(Я)» или отправлять заявление на электронную почту по адресу ecosystemykt@mail.ru.

К полномочиям органов местного самоуправления муниципальных образований в области обращения с ТКО относятся:

- создание и содержание мест (площадок) накопления ТКО
- определение схемы размещения мест (площадок) накопления ТКО и ведение реестра мест (площадок) накопления ТКО;

Так, каждое муниципальное образование должно разработать генеральную схему очистки территории населенных пунктов, порядок планово-регулярной очистки территорий, способы накопления ТКО (мешковой, контейнерный, смешанный). При наличии такой схемы, региональный оператор обязан обеспечить сбор ТКО, указанный

в генеральной схеме очистки территорий населенных пунктов. Под полномочиями муниципальных образований по созданию мест (площадок) накопления ТКО подразумевается и приобретение контейнеров.

Суть реформы в том, чтобы уменьшить количество образующихся отходов и исключение дальнейшего загрязнения, захламления земель, а также сохранения природных ресурсов путем использования вторсырья. Данные задачи должны решаться в несколько этапов:

- в первую очередь, необходимо организовать все потоки мусора, исключить бесконтрольность и несанкционированные свалки, региональный оператор вводится для того, чтобы организовать движения ТКО от мест образования до санкционированных мест захоронения (в будущем обеспечить потоки на сортировку и переработку), а также для реализации строительства инфраструктуры по обращению с отходами.

- следующий этап – строительство комплексной системы переработки ТКО, вместе со строительством объектов сортировки и переработки необходимо внедрить раздельный сбор ТКО от населения.

Для реализации всех намеченных планов и непрерывного сбора и вывоза ТКО населению и юридическим лицам необходимо вовремя производить оплату за услуги по обращению с ТКО.

С учетом этого граждане могут оплатить указанные услуги следующим образом:

- через приложения Сбербанк онлайн либо Квартплата+
 - кассы Энергосбыта, Почта России
 - кассы районных представителей ООО «Экологические системы Якутии»:
- Амгинский улус, с.Амга, ул.Партизанская, д.63, 2 этаж, тел.89248756682
 - Кобяйский улус, п.Сангар, ул.Ленина, д.6, тел.89248652218
 - Мегино-Кангаласский улус, с.Майя, ул.Сыроватского, д.3, 2 этаж, тел.89248652212
 - Мегино-Кангаласский улус, п.Нижний Бестях, ул.Ленина, д.44, 2 этаж, каб.11, тел.89248652206
 - Оймяконский улус, п.Усть-Нера, ул.Коммунистическая, д.30/3, тел.89142985857
 - Таттинский улус, с.Ытык-Кюель, ул.Пекарского, д.40/1, тел.89248693656
 - Томпонский улус, п.Хандыга, ул.Магаданская, д.25, тел.8-41153-4-10-80
 - Усть-Алданский улус, с.Борогонцы, ул.Ленина, д.33/2, ТЦ Березка, правое крыло, тел.89248652224
 - Усть-Майский улус, п.Усть-Мая, ул.Горького, д.44, тел.8-41141-43297
 - Усть-Майский улус, п.Эльдикан, ул.Стадионная, д.8, оф.1, тел.8-41141-3-45-58
 - Чурапчинский улус, с.Чурапча, ул.Ленина, д.34, тел.89142856371

Алгоритм оплаты услуги по обращению с ТКО в мобильном приложении «Сбербанк Онлайн»

В целях минимизации ошибок в выборе регионального оператора по обращению с ТКО в мобильном приложении «Сбербанк Онлайн», рекомендуем в приложении в профиле плательщика зайти в «Настройки» найти «Другие» выбрать «Регион оплаты» и установить Республика Саха (Якутия).

- Открыть приложение «Сбербанк Онлайн», в главном окне выбрать вкладку «Платежи».
- В открывшемся окне из списка выбрать «Дом».
- Далее нажать на «Твердые отходы».
- В строке поиска введите наименование организации «Экологические системы Якутии».
- Введите номер лицевого счета. Проверьте адрес и произведите оплату. Сохраняете чек.

Узнать номер своего лицевого счета граждане могут через сайты:

- ООО «Экологические системы Якутии» (<http://ecosystemykt.ru/>, вкладка «Для абонента» далее выбрать «Узнать свой лицевой счет») и ввести наименование района, населенного пункта, улицы, номер дома, корпуса, квартиры (в случае если дом частный, то во вкладке «квартира» необходимо выбрать «ч/д»);
 - ГАУ РС(Я) «Центр развития жилищно-коммунального хозяйства и повышения энергоэффективности» (<https://centerjkh.ru/find-my-ls/>) и ввести наименование района, населенного пункта, улицы, номер дома, корпуса, квартиры (в случае если дом частный, то во вкладке «квартира» необходимо выбрать «ч/д»);
- позвонить по кт 8-924-865-22-54.

"САНА ОЛОХ"
кылабынай
эрэдэктэрэ

ГОРОХОВА
Людмила
Владимировна

Тэрийээччилэр: СӨ Бырабылталыстыбага, Саха Өрөспүүбүлүкэтин "Сахабэчээт" Судаарыстыбаннай автономнай тэрилтэтэ. Таһаарааччы: СӨ "Сахабэчээт" ГАУ Таһаарааччы аадырыһа: 677000, Дьокуускай к. Орджоникидзе уул. 31, 124 каб. тел/факс: (411-2) 34-39-17 e-mail: sakhabechchat@mail.ru, Российский Федерация Роскомнадзор СӨ салалатыгар 2020 с. бэс ыйын 3 күнүгэр регистрацияламмыт нүөмэрэ – ПИ №ГУ14-00559.

Эрэдэктсийэ аадырыһа: 678670, Чурапчы сэл., П.Пинигина, 26 а. Төлөпүүннэрбит: эрдэктэр – 41-332, отделлар – 41-265. E-mail: sanaoloh@mail.ru, сайт: sanaoloh.ru, telegram: [@sanaoloh](https://t.me/sanaoloh)

Ааптар суругар этилэр санаа редакция позициятыгар мэлдьи сөп түбүгэр буулбаах. Сурууска ыйылар чакчылар кырдыктаахтарыгар эпиститини ааптар тус бэйэтэ сүтэр.

Хаһыат бэчээккэ бэриллэр графика: 16 ч 00 м. Бэчээккэ бэрилиннэ: 16 ч 00м. "Сахабэчээт" Судаарыстыбаннай автономнай тэрилтэтин "Сага олох" хаһыат эрдэктэрийтигэр 25.07.2024 с. офсетка бэчээтгэннэ.

Индекс: ПИ964. Тиража 1130. Кээмэйэ 2 бл. Хаһыат сыанага 24 солк. Хаһыат нэдиэлэҕэ биридэ: бээтинсэҕэ тахсар.



@SANAOLOH